

فصلنامه راهبرد سیاسی
سال ششم، شماره ۲، پیاپی ۲۱، تابستان ۱۴۰۱
صفحات: ۱۶۳-۱۴۱
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۶؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۲/۲۲

نگرش راهبردی به تغییرات و مطالبات سیاسی نسل سوم انقلاب بر اساس داده‌های پیمایش ملی (دهه ۸۰ و ۹۰)

میثم دارابی* / عباسعلی رهبر** / مقداد پیر حیاتی***

چکیده

بررسی روند تغییرات نگرشی و مطالبات سیاسی نسل سوم در حوزه مسائل سیاسی و اجتماعی برای سیاستمداران و سیاستگذاران سیاسی، اجتماعی و فرهنگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این اهمیت به این دلیل است که با بررسی روند تغییرات نگرشی و مطالبات سیاسی نسل جوان می‌توان نسبت به برنامه‌ریزی دقیق در این زمینه اقدام نمود و از تبعات منفی روند تغییرات جلوگیری کرد. در این تحقیق تلاش شده با استفاده از سه پیمایش ملی و معتبر کشور روند تغییرات نگرشی نسل سوم انقلاب در زمینه مشارکت سیاسی، احساس امنیت و آزادی، اثربخشی سیاسی و احساس رضایت از زندگی مورد بررسی قرار گیرد. یافته‌ها نشان می‌دهد که فرایند مشارکت در انتخابات در سال ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴ در حد قابل قبولی بوده اما در سال ۱۳۸۹ متاثر از اتفاقات سال ۱۳۸۸ میزان تمایل به مشارکت سیاسی کاهش یافت احساس امنیت در سال‌های ۱۳۸۲ و ۸۹ در حد قابل قبولی بوده اما در سال ۱۳۹۴ این متغیر کاهش یافت احساس اثر بخشی سیاسی در سال‌های ۸۲ و ۹۴ قابل قبول نیست اما در سال ۹۴ در حد قابل قبولی ارزیابی می‌شود رضایت از زندگی در سال‌های ۸۲ و ۹۴ قابل قبول ارزیابی نمی‌شود اما این امر در سال ۱۳۸۹ مثبت ارزیابی می‌شود. روش تحقیق در این پژوهش تحلیل ثانویه داده‌ها از طریق رجوع به سه پیمایش ملی است.

کلید واژه‌ها

تغییرات نگرشی، نسل سوم، مشارکت سیاسی، احساس امنیت و آزادی، اثربخشی سیاسی، احساس رضایت از زندگی

* کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) meysam.darabii@yahoo.com

** دانشیار علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

*** دانشیار دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

۱- مقدمه

پیشرفت‌های خیره‌کننده علم و تکنولوژی در دهه‌های اخیر موجب پیچیده شدن روز افزون جوامع بشری و به تبع آن افزایش مخاطرات و تبعات منفی ناشی از آن است. این امر موجب شده تا دولتمردان، سیاستمداران، زمامداران و سیاستگذاران اجتماعی و سیاسی به منظور درک برداشت و نگرش و مطالبات سیاسی افراد یک جامعه اقدامات پژوهشی گسترده‌ای را انجام دهند. امروزه به دلیل وجود تحول و تکرار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در جوامع انسانی که خود را در روند تغییرات فرهنگی و اجتماعی نشان می‌دهد و نیز سهم و نقشی که عامل انسانی در این زمینه پیدا کرده است رصد و ارزیابی تحولات فرهنگی و اجتماعی از دریچه شناخت ارزش‌ها و نگرش‌ها و مطالبات آحاد افراد جامعه به ضرورتی بنیادی برای فهم و تحلیل حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی کنشگران اجتماعی مبدل شده است. این امر در کشورهایی که دارای جمعیت جوان می‌باشد از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

امروزه عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی به واسطه تحولات عظیم در فن‌آوری‌های ارتباطی و رسانه‌ای جدید و تقویت سیالیت اجتماعی و فرهنگی، عرصه‌های متحرک و متلاطم شده‌اند. در چنین وضعیتی شناسایی وضع موجود، مقایسه آن با دیروز به منظور تدیون چشم‌اندازهای آتی امری حیاتی است. در دو دهه اخیر مراکز مختلفی در کشور به بررسی نگرش‌های و ارزش‌های جوانان در قالب پیمایش‌های ملی پرداخته‌اند. مهمترین این مراکز وزارت ارشاد، سازمان ملی جوانان و مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) می‌باشد. وزارت ارشاد در قالب سه موج ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان را در مقیاس ملی مورد بررسی قرار داد. سازمان ملی جوانان نیز به فواصل سه یا چهار سال به بررسی تغییرات نگرشی پرداخته است. و مرکز ایسپا نیز در قالب پیمایش‌های منطقه‌ای و ملی به بررسی نگرش‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی نسل سوم انقلاب پرداخته‌اند.

بررسی نگرش‌ها و مطالبات سیاسی به سیاستگذاران در عرصه‌های مختلف کمک می‌کند که با درک واقعی و دقیق از جامعه هدف نسبت به برنامه‌ریزی دقیق و منسجم و علمی در این زمینه اقدام نمایند. در کشور ما که اصول و مبانی آن بر مبنای آموزه‌های دینی بنیان گذاشته شده است. هر گونه تغییر در نگرش‌ها و مطالبات سیاسی جوانان به عنوان آینده‌سازان این کشور می‌تواند در جهت‌گیری‌های آینده و ساخت نظامات سیاسی و اجتماعی تاثیر قابل توجهی داشته باشد. از آنجا که ارزش‌ها منابع نظم اجتماعی هستند و فراهم‌کننده دستورالعمل‌هایی برای کنش و انتخاب بین بدیل‌های متفاوت قلمداد می‌شوند. ارزش‌ها را می‌توان به مثابه چراغ راهنمای کنش در نظر گرفت که افراد به وسیله آن‌ها برخی چیزها را به مثابه مطلوب و برخی دیگر را به عنوان نامطلوب قلمداد می‌کنند.

بنابراین تصمیمات و اقدامات روزانه افراد متأثر از ارزش‌ها و نگرش‌های آن‌ها است ارزش‌ها و نگرش‌ها و مطالبات سیاسی در طول زندگی و به واسطه پنداشت افراد از محیط فرهنگی-اجتماعی پیرامون‌شان آموخته و درونی می‌شوند. از این رو از رهگذر کسب آگاهی و گذر زمان دچار تغییر و تحول می‌شوند. این تغییرات مبتنی بر یک فرآیند یکسان و مشخصی نیست و از آهنگ و فراگیری واحد تبعیت نمی‌کند. عمده‌تاً این تغییرات کند و به مرور رخ می‌دهند و دگرگونی آن‌ها حاکی از تغییرات در دیگر عرصه‌ها است. طبیعتاً به تبع آن باید انتظار تغییر در رفتار و کنش‌های اجتماعی را هم داشت. لذا شناسایی و رصد این تغییرات برای سیاست‌گذاران و پژوهشگران یک ضرورت محسوب می‌شود.

این ارزش‌ها هستند که تعریف می‌کنند ما چه چیزی را به مثابه خوب یا بد یا قابل قبول بپذیریم، و مسیر آینده جامعه را هم این ارزش‌ها هدایت می‌کنند. زیرا افراد سعی می‌کنند هر آنچه نامطلوب است را طرد و هر آنچه مطلوب می‌دانند را بپذیرند. که خود این امر متأثر از ارزش‌های مورد قبول آن‌هاست بدین گونه کل نظم سیاسی و اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی متأثر از ارزش‌ها است. علاوه بر این ارزش‌های اجتماعی انسجام بخش نیست هستند و می‌توانند حس تعلق اجتماعی را افزایش دهند. از طرف دیگر اشتراک ارزش‌ها در میان اعضای یک جامعه معین و همسویی این ارزش‌ها با مقررات و هنجارهای جا افتاده نشان‌دهنده میزان مشروعیت آن‌هاست. قواعد حاکم بر رفتار افراد جامعه تجسم ارزش‌های اجتماعی هستند که افراد بدان پایبند هستند. همچنین ارزش‌ها بیان‌کننده اصلاحاتی هستند که لازم است در هنجارها و قواعد رفتاری موجود صورت گیرد. هدف این پژوهش این است که روند تغییرات نگرش و مطالبات سیاسی نسل سوم انقلاب در چهار متغیر (مشارکت سیاسی، احساس آزادی و امنیت سیاسی، اثربخشی سیاسی و رضایتمندی از زندگی) را مورد ارزیابی قرار داده و در پایان راه کارهای سیاستی برای بهبود روند موجود ارائه گردد. سؤال پژوهش این تحقیق این است که روند تغییرات نگرش و مطالبات سیاسی نسل سوم در چهار متغیر فوق چگونه است؟

۲- تعریف مفاهیم

الف: نگرش

اوپنهایم نگرش^۱ را نوعی حالت آمادگی و تمایل به عمل یا عکس‌العمل خاص در مقابل محرک خاص می‌داند. نگرش به وسیله عقاید و باورها تقویت می‌شود. نگرش عامل ادراکی و احساسی است که نهایتاً موجب رفتار (عامل حرکتی) خاصی می‌شود (اوپنهایم، ۱۳۶۹: ۴۰).

¹ Attitude

نگرش ممکن است عینی و محسوس یا انتزاعی باشد. در نگاه نظریه پردازان کلاسیک نگرش به سه بعد عاطفی، رفتاری و شناختی تقسیم می‌شود (بامستر و فینگل، ۲۰۱۰: ۱۷۹). عنصر عاطفی مربوط به احساسات مثبت و منفی افراد در مورد موضوعات مختلف به نگرش مرتبط است. عنصر رفتاری مرتبط با رفتار فرد و پاسخ وی به موضوع مورد نظر است. عنصر شناختی شامل اعتقادات و باورها درباره یک موضوع است (بامستر و فینگل، ۲۰۱۰: ۱۸۰). نظریه پردازان جدید الزام نگرش‌ها را محدود به موارد فوق نمی‌کنند. بلکه معتقد به تنوع و گوناگونی ماهیت نگرش هستند. آن‌ها معتقدند که تنوع ماهیت موضوع نگرش از ویژگی‌های شخصیتی، فرهنگ و بافت اجتماعی افراد نشأت می‌گیرد. آن‌ها معتقدند که نگرش‌های ما متأثر از گروه‌هایی که در آن‌ها عضویت داریم می‌باشد. نگرش افراد از خانواده، مدرسه، دانشگاه، گروه‌های مختلف اجتماعی، گروه‌های مرجع و... نشأت می‌گیرد (دهقانی و هاشمیان فرد، ۱۳۹۴: ۴۰).

در این مفهوم سنجش نگرش عبارت است از فهم میزان آمادگی برای عمل و عکس‌العمل درباره مفاهیم و محرک خاص. (اپنهایم، ۱۳۶۹: ۵۳) نگرش سیاسی به آمادگی درونی برای انجام عمل به نحو خاص در برابر پدیده‌های سیاسی گفته می‌شود. در این مفهوم نگرش ایدئولوژی و مسئله و امر مرتبط با احزاب با افراد سیاسی می‌باشد (بیرو، ۱۳۸۰: ۷۰). نگرش سیاسی افراد به معنای دیدگاه‌ها و باورهای کلی افراد در مورد موضوعات مختلف سیاسی است.

ب: نگرش سیاسی

نگرش سیاسی به عنوان شکل دهنده به مواضع سیاسی تعریف می‌شود که حد واسط بین آموزش و کنش سیاسی قرار دارد (چابکی، ۱۳۹۳: ۶۱). نگرش سیاسی از مهمترین مواردی است که مورد توجه دولت‌ها قرار دارد. مفهوم نگرش سیاسی موضوع مشخص نیست که یک برداشت واحد از آن صورت گیرد. در واقع نگرش سیاسی را بعضی از افراد در طیفی بین خوش بینی و بدبینی می‌دانند و نگاه به آینده، امیدواری نسبت به بهبود اوضاع سیاسی و اجتماعی را در بر می‌گیرد. نگرش سیاسی مثبت محرک و موجب انگیزه می‌شود در مقابل نگرش سیاسی منفی موجب طرد سیاسی و جدایی فرد از جامعه و نظام می‌شود (جهانگیری و محمدی، ۱۳۹۷: ۱۲۹). اصولاً نگرش‌های سیاسی در قالب شناختی، عاطفی و کنشی تقسیم‌بندی می‌گردد (کریمی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۳۷). نگرش سیاسی افراد بازنمایی از فرهنگ سیاسی آن‌ها است عموماً این افراد معتقدند که نگرش افراد را باید در قالب فرهنگ سیاسی جستجو نمود. آلموند و وربا از جمله مهمترین نظریه‌پردازان این گروه هستند آن‌ها معتقدند که نگرش سیاسی افراد را باید در قالب فرهنگ سیاسی مطالعه کرد (آلموند و وربا، ۱۹۶۳: ۱۳).

از دیدگاه آلموند و وربا سه نوع جهت‌گیری سیاسی را می‌توان تقسیم‌بندی کرد جهت‌گیری شناختی، جهت‌گیری عاطفی و جهت‌گیری ارزشیابانه. جهت‌گیری شناختی به دانش و باور افراد در مورد نظام سیاسی، نقش‌ها، اشخاص و شیوه عمل آن‌ها اشاره دارد. جهت‌گیری عاطفی یا احساسی به احساسات فرد در مورد نظام سیاسی، نقش‌ها، اشخاص و عمل مرتبط است و جهت‌گیری ارزشیابانه در ارتباط با قضاوت‌ها و نظرهای افراد در مورد موضوعات سیاسی است. این موضوعات ترکیبی از معیارهای ارزشی است. (کریمی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۳۸).

نگرش‌ها یکی از عوامل مهم و موثر و یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های قوی رفتار افراد به شمار می‌رود. نگرش را می‌توان ارزیابی خلاصه و کوتاهی از موضوع تفکر دانست که دربرگیرنده پاسخ‌های شناختی و عاطفی است. که دربرگیرنده پاسخ‌های شناختی و عاطفی است و به نوعی گرایش و تمایل به عمل معین را در مقابل محرکی خاص ایجاد می‌کند (عباسی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۰۸). در این راستا نگرش سیاسی عمدتاً به طرز تلقی‌های سیاسی و جهت‌گیری‌های منفی و مثبت در برابر واقعیت‌های سیاسی گفته می‌شود که می‌توانند در طول زمان تغییر یابند (رهبر قاضی و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۰۳). در دیدگاهی دیگر نگرش‌های سیاسی به طرز تلقی‌های اجتماعی که در برابر حوزه‌های سیاسی انجام می‌شود، اطلاق می‌گردد. به عبارت دیگر نظر و احساسات فرد درباره موضوع سیاسی، نگرش سیاسی او را تشکیل می‌دهد (بیرو، ۱۳۷۰: ۲۷۲).

در رهیافت روان‌شناختی، نگرش، پدیده‌ای روانی است که به فعل و انفعالات ذهنی انسان‌ها اشاره دارد. این تعریف بعدها به حوزه جامعه‌شناسی و علم سیاست نفوذ کرد. ارزش‌ها و نگرش‌های سیاسی افراد از طریق تعریف اهداف سیاسی، چگونگی رسیدن با آن‌ها، کم و کیف مشارکت افراد در زندگی سیاسی تغییر می‌کند. به باور هاوارد (۱۳۸۳، ص ۴۴۰). علی‌رغم اینکه انتقاداتی به رابطه مستقیم نگرش‌ها و رفتار سیاسی افراد وجود دارد اما آنچه مهم است این است که نگرش سیاسی احتمال کنش‌های سیاسی خاص را افزایش داده عاملی و جهت‌شناخت احتمالی کنش‌های سیاسی است و قابلیت پیش‌بینی را بالا خواهد بود (سام دلیری، ۱۳۹۸: ۶۰).

ج: رابطه عقیده و نگرش

روان‌شناسان اجتماعی واژه‌ی نگرش^۱ را گاهی مترادف عقیده^۲ به کار می‌برند و آن را در مفهوم عقاید عمومی استفاده می‌کنند. در این معنا مقصود آنان نگرش‌ها و اعتقادات مشترک گروه‌های وسیع مردم

¹ Attitude

² Opinion

است. به عبارت دیگر در نظر آنان عقاید عمومی بیانگر جمع نگرش‌های فردی است. می‌توان گفت نگرش‌ها در حکم جوهر عقاید و رفتارهای رسمی هستند. در عین حال نگرش‌ها و عقاید در عمل می‌توانند با یکدیگر منطبق نباشد.

۳- مطالبات سیاسی

مطالبه^۱ کلمه‌ای است که از اقتصاد وارد سیاست شده است. عموماً این مفهوم را مترادف کلمه "تقاضا" به کار می‌برند. لفظ مطالبات سیاسی^۲ یا تقاضاهای سیاسی در ادبیات رشته علوم سیاسی عموماً به یک مفهوم به کار می‌روند. مطالبه در فرهنگ اینوستوپدیا^۳ با نگاه اقتصادی "مطالبه" را به معنای تمایل برای خرید کالا یا خدمات در ازاری پرداخت قیمت آن تعریف می‌کند (Investopedia, 2021).

در فرهنگ کمبریج کلمه "مطالبه" مترادف با درخواست است. این درخواست مبتنی بر نیاز است. وقتی شما چیزی را مطالبه می‌کنید به معنای پذیرش و قبول آن چیز و احساس نیاز است. این فرهنگ همچنین این لفظ را به معنای تقاضا و تمایل به خرید کالا و خدمات و یا درخواست و مطالبه وجهی که آن را طلب دارید تعریف می‌کند (Cambridge dictionary).

فرهنگ لانگمن کلمه "مطالبه" را در خواست همراه با تاکید چیزی را تعریف می‌کند. این فرهنگ مطالبه را درخواست چیزی که فکر می‌کنید حق دارید آن را داشته باشید نیز تعریف می‌کند. تقاضا برای داشتن، دیدن، دانستن و خواستن چیزی از دیگری است (Longman dictionary).

با توجه به تعاریف فوق می‌توان مطالبات سیاسی را "هرگونه تقاضا و درخواست در رابطه با آنچه که فرد فکر می‌کند حق داشتن آن را در حوزه سیاسی دارد تعریف می‌شود". به عنوان مثال مشارکت سیاسی یک مطالبه سیاسی است که شهروندان برای مشارکت در تعیین سونوشت خود و انتخاب مدیران شایسته از سیاستمداران مطالبه و درخواست می‌کنند. وجه دیگر مطالبه سیاسی یک وجه حقوقی و قانونی است مثلاً آزادی سیاسی و آزادی اظهار نظر و یا آزادی انتقاد جزو مطالبات سیاسی محسوب می‌شود چرا که شهروندان تقاضا دارند از طریق مکانیسم‌های تعیین شده در قوانین، این حق را برای آن‌ها در نظر گرفته شود و برای مسئولیت پذیرکردن صاحب منصبان حکومتی از آن‌ها

¹ Demand

² Political Demands

³ investopedia

تقاضای پاسخگویی در قبال اعمال و رفتارشان داشته باشند. در این وجه، مطالبه یک حق قلمداد می‌شود که فرد فکر می‌کند براساس یک سری قوانین و نظامات از آن برخوردار است. بر این اساس می‌توان مطالبات سیاسی را مجموعه "درخواست‌ها، تقاضاها و تمایلات مردم از حکومت برای ادامه حیات در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی" تعریف کرد. پس از شکل‌گیری نظام‌های دموکراتیک در جهان و شکل‌گیری رقابت‌های سیاسی بین احزاب و گروه‌های مختلف برای کسب قدرت، ابزارها و الزامات نظام‌های مردم سالار ایجاب می‌کرد که حاکمان برای برخوردار شدن از پشتوانه‌های قوی مردمی و در ازای واگذاری حق تعیین سرنوشت مردم به سیاستمداران یکسری مکانیسم‌هایی برای مشارکت و مداخله مردم در سیاست را فراهم نمایند. این فرایند در طول تاریخ رشد کرد تا در جهان کنونی که با توجه به پیشرفت فن آوری‌های نوین و متعاقب افزایش آگاهی‌های سیاسی، نوع و حجم مطالبات سیاسی شهروندان به شدت افزایش یافته است. شهروندان از طریق مشارکت در فرآیندهای سیاسی، انتخاب مسئولین، شرکت در تجمع‌ها و تظاهرات‌های خیابانی و ... نوع مطالبه، خواست و تمایل خود را به حاکمان نشان می‌دهند. همانند اقتصاد که تقاضا رابطه تنگاتنگی با عرضه دارد. در سیاست نیز تقاضا رابطه معناداری با عرضه سیاسی دارد. اگر تقاضای سیاسی بیشتر از عرضه باشد ممکن است آن حکومت دچار بحران مشروعیت شده و مردم خواهان سقوط حکومت شوند بنابراین شناخت مطالبات و خواست‌های سیاسی یکی از ضروریات حکومت داری در جهان کنونی است چرا که با شناخت آن، حکومت‌ها تلاش خواهند کرد براساس خواست و نظر مردم عمل کرده و نوعی رضایتمندی نسبی را ایجاد کنند.

۴- تعریف نسل سوم

در رابطه با نسل سوم طیف وسیعی از تقسیم‌بندی‌های نسلی انجام شده است. به طور کلی دو نوع تقسیم‌بندی در رابطه با تقسیم‌بندی نسلی وجود دارد. بعضی از افراد مثل ایزنشتات^۱ و بنگستون^۲ و کارل مانهایم^۳ تناقضات و تضادهای ارزشی را به عنوان معیار تقسیم‌بندی نسلی می‌دانند. از نظر آن‌ها

¹ Eisenstadet

² Bengston

³ karl manheim

تفاوت‌های فکری، سلیقه‌ای، ارزشی و رفتاری باعث به وجود آوردن نسل‌های مختلف می‌شود. و این امر با توجه به تغییرات سریع فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و اقتصادی در قرن بیستم باعث کم شدن فاصله نسلی شده است. در این دیدگاه افرادی که در فضای تاریخی و فرهنگی مشترکی متولد شده‌اند و دارای سرنوشت تاریخی مشترک، علایق مشترک، تجربه مشترک و مکان مشترک هستند یک نسل را تشکیل می‌دهند (مانهایم، ۱۳۸۰: ۴۷۷). گروه دوم افرادی مثل کریستوفر بلاس^۱ متوسط نسلی هر نسل را بیست و پنج سال می‌دانند چون هر بیست و پنج سال نسل جدیدی پا به عرصه حیات می‌گذارد (بلاس، ۱۳۸۰: ۶). از نظر او تفاوت بین نسلی بین ۲۰ تا ۳۰ سالگی است از نظر او هویت نسلی در فاصله عصیان جوانی و سی سالگی شکل می‌گیرد (بلاس، ۱۳۸۰: ۱۳). قادری در کتاب شکاف نسل‌ها (بررسی فاصله نسل‌ها از انقلاب اسلامی تا کنون) با استفاده از تقسیم‌بندی‌های فوق اقدام به ارائه تقسیم‌بندی نسلی در ایران پس از انقلاب نموده است (قادری، ۱۳۸۹: ۳۵). از نظر وی، نسل اول انقلاب متولدین دهه‌های پایانی قرن ۱۳ شمسی و دو دهه اوایل قرن ۱۴ شمسی هستند. این نسل شالوده قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ را شکل دادند و انقلاب اسلامی را در سال ۱۳۵۷ سازماندهی، رهبری و هدایت کردند. بخشی از این نسل در واقع تئوری پردازان انقلاب اسلامی بودند که توانستند شالوده فکری و تئوریک انقلاب اسلامی را بنیان گذارند. نسل دوم در این تقسیم بندی متولدین دهه ۱۳۳۰ و ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ محسوب می‌شوند که با آشنایی با اندیشه‌های نسل اول به میدان مبارزه آمدند و توانستند در پیروزی انقلاب اسلامی، مدیریت دوران جنگ تحمیلی و مدیریت پس از جنگ نقش موثری را ایفا کنند (قادری، ۱۳۸۹: ۳۷). نسل سوم در این تقسیم بندی متولدین دهه‌های ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ هستند.

در عمده پیمایش‌های انجام شده در کشور عموماً تلاش شده است نگرش‌های جوانان بین ۱۵ تا ۳۰ انجام شده است. لذا نسل سوم از دیدگاه نگارنده افرادی را شامل می‌شود که در زمان مطالعه این تحقیق (دهه ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰) بین ۱۵ تا ۳۰ سال داشتند.

۵- پیشینه تحقیق

پژوهش‌های طولی یا پژوهش نگرش‌ها به صورت طولی در ایران سابقه زیادی ندارد اما در کشورهای دیگر سال‌هاست که مرسوم است یکی از معروفترین بررسی‌های انجام شده در جهان که بعداً به عنوان مبنای کار دیگران قرار گرفت بررسی‌های صورت گرفته توسط اینگلهارت^۲ و همکارانش در دانشگاه

¹ Christopher Bollas

² Ronald Inglehart

میشیگان تحت عنوان «پیمایش‌های ارزش‌های جهانی»^۱ است در زمینه تغییر و تحولات فرهنگی و ارزشی است. که به صورت طولی چندین سال است انجام می‌شود. در اروپا هم این مطالعات طولی تحت عنوان «پیمایش‌های فشارنج اروپا»^۲ انجام می‌شود. در این پیمایش‌ها گرایش‌های اصلی مردم جوامع مختلف بررسی می‌شود.

سراجزاده و همکاریان (۱۳۹۵) در کتاب خود به بررسی نگرش سیاسی دانشجویان دانشگاه دولتی تحت پوشش وزارت علوم در سراسر کشور پرداخته‌اند. در این پژوهش متغیرهایی مثل گرایش سیاسی، رفتار سیاسی، وفاداری به نظام سیاسی، سیاست خارجی، نگرش‌های اقتصادی از متغیرهای مورد بررسی این پژوهش است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد نگرش و فرهنگ سیاسی دانشجویان بیشتر میل به سمت فرهنگ مشارکتی دارد و نگرش سیاسی آن‌ها براساس متغیرهای مختلف تغییر می‌کند. داده‌های این پژوهش نشان‌دهنده تغییرات و تداوم‌های قابل توجه در ارزش‌ها و نگرش‌های دانشجویان در مقایسه با پیمایش مرحله اول است.

چابکی (۱۳۹۳) به بررسی رابطه تعامل با گروه‌های مرجع و تغییر نگرش سیاسی دانشجویان دانشگاه تهران با تاکید و تفاوت‌های جنسیتی پرداخته است. براساس نتایج در هر سه بعد نگرش سیاسی، شناختی، عاطفی و کنشی تفاوت‌های جنسیتی وجود دارد.

قادری و سیدامامی (۱۳۹۵) در مقاله خود تحت عنوان "تغییرات نگرشی نسل سوم انقلاب در زمینه اعتماد سیاسی در دهه ۱۳۸۰" با استفاده از پیمایش‌های انجام گرفته در دهه ۱۳۸۰ و با استخراج گویه‌هایی که می‌توانستند در ارزیابی مقدار اعتماد سیاسی مورد بهره‌برداری قرار گیرند. در این پژوهش به بررسی نگرش جوانان در مورد شناخت میزان موفقیت نظام سیاسی و استمرار حاکمیت پرداخته می‌شود. محققین در این تحقیق دو مقوله "اعتماد به نهادها سیاسی و روند تصمیم‌گیری در نظام سیاسی" و "اعتماد به کنشگران سیاسی" مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. تحلیل داده‌ها نشان دهنده این است که اگرچه اعتماد سیاسی به طور کلی در دهه ۱۳۸۰ در میان نسل سوم انقلاب مناسب و در حد قابل قبولی بوده و با برخی تغییرات و نوسانات در آن برهه زمانی مواجه بوده اما اعتماد سیاسی نیاز به ترمیم و اصلاح دارند.

¹ World Values Survey

² Eurobarometer

۶- روش تحقیق

شیوه گردآوری داده‌ها در این پژوهش کتابخانه‌ای و اسنادی و از طریق مراجعه به سه پیمایش معتبر ملی و کشوری در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ است که در مدل مفهومی تحقیق در مورد هریک توضیحاتی داده خواهد شد. روش تحقیق نیز تحلیل ثانویه داده‌ها^۱ است. بر خلاف داده‌های اولیه که توسط خود محقق برای انجام یک هدف تحقیق خاص انجام می‌شود، اطلاعات ثانویه داده‌هایی است که توسط محققان دیگر که احتمالاً اهداف پژوهشی متفاوت دارند جمع آوری شده است. این روش تحقیق بر مبنای دو شیوه سؤال‌محور و داده‌محور قرار دارد. در شیوه نخست، از قبل فرضیه یا سؤالی در ذهن وجود دارد. سپس، مجموعه داده‌ها بررسی می‌شود تا به سؤال پاسخ داده شود. در شیوه دوم، نخست مجموعه‌ی داده‌ی موجود بررسی می‌شود تا مشخص شود این داده‌ها به چه سؤالی پاسخ می‌دهد (Heaton, 2003: 70).

۷- مراحل کار

در این تحقیق از داده‌های موجود در سه پیمایش‌های ملی که توسط مراکز معتبر پژوهشی کشور استفاده شده است. هدف استفاده از این شیوه، بررسی تغییرات نگرشی و مطالبات سیاسی نسل سوم نسبت به موضوعات مورد بررسی در طول مقطع زمانی مورد نظر و استخراج برخی روندها از راه مقایسه اطلاعات موجود در مقاطع زمانی گوناگون است. برای انجام این پژوهش سعی شده است تا با استفاده از پیمایش‌های موجود بتوان به بررسی روند تغییرات نگرش‌ها و مطالبات در سه مقطع مختلف پرداخت. برای انجام این پژوهش مراحل ذیل انجام شده است:

۱- یافتن اطلاعات درباره نگرش‌ها و مطالبات سیاسی مورد بررسی در مقاطع زمانی گوناگون در

آثار پژوهشی موجود و پیمایش‌های انجام شده

۲- ارزیابی روایی و پایایی (اعتبار و ثبات) سنجه‌هایی که در هریک از این تحقیق‌ها به کار رفته و

این کار مستلزم سه گام است:

الف: ارزیابی توجیهاتی که پژوهشگر برای سنجش روایی و پایایی مقیاس‌های (سنجه‌های) خود به دست داده است. بر پایه قواعد روش شناختی سنجش اعتبار و ثبات.

ب: داوری درباره جایز بودن استفاده کامل یا محتاطانه از آن تحقیق یا کنار گذاشتن یافته‌های آن.

¹ Secondary Analysis Data

۳- در صورت لزوم حذف برخی گویه‌ها از ابزارهای سنجش در یک تحقیق خاص یا افزودن گویه-

های دیگر از همان تحقیق به سنجه مورد نظر و ساختن مقیاس جدید

۴- قابل قیاس کردن سنجه‌های به کار رفته در پژوهش‌های گوناگون از راه وزن دادن به آن‌ها

۵- ترسیم تغییرات صورت گرفته در هر یک از مقولات مورد ارزیابی بر روی یک منحنی

۶- دستیابی به یک استنباط نهایی درباره تغییرات صورت گرفته در نگرش‌ها و مطالبات سیاسی

مورد بررسی

۸- ملاحظات روشی

علاوه بر کمبود منابع معتبر موجود که داده‌های تجربی آن‌ها در این تحقیق قابل استفاده باشد، در پژوهش‌های مورد استفاده ممکن است برای اندازه‌گیری متغیرها ابزارهای سنجش مختلفی به کار رفته باشد، و چنین امری طبعاً مقایسه‌ها را دشوار خواهد کرد. در نتیجه، برای این که امکان مقایسه میان داده‌های به دست آمده از پژوهش‌های گوناگون موجود باشد، ضروری است که میان ابزارهای سنجش پژوهش‌های مذکور همسان‌سازی‌های لازم صورت گیرد. این یکی از مشکلات تحقیق حاضر در تحلیل اطلاعات خواهد بود.

۹- نحوه انتخاب منابع پژوهش

به منظور بررسی متغیرهای مورد اشاره در تحقیق، پیمایش‌های مختلف کشوری مورد ارزیابی قرار گرفت و نهایتاً سه پیمایش که در سطح کل کشور انجام شده و همچنین گویه‌های مورد نظر ما در

سال اجرا	نهاد مجری	جامعه آماری	پیمایش
۱۳۸۲	وزارت ارشاد	۵۰۰۰ نفر	پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج دوم)
۱۳۸۹	سازمان ملی جوانان	۶۴۰۰	پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان
۱۳۹۴	وزارت ارشاد	۱۴۹۰۶	پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج سوم)

این پیمایش‌ها مورد بررسی قرار گرفته است، انتخاب شدند.

۱۰- روش وزن‌دهی داده‌ها

با توجه به اینکه در هر یک از پیمایش‌های ملی به طور مجزا به مولفه‌های مورد بررسی محقق پرداخته نشده بود ابتدا تلاش گردید با مطالعه تحقیقات انجام شده روش‌ها و ابزار سنجش هر مولفه بررسی شود و بر مبنای تحقیقات انجام شده مدل مفهومی طراحی و براساس آن گویه‌های مربوط به هر بخش از هر کدام از پیمایش‌ها استخراج گردید. با توجه به این که گویه‌های مطالعه شده در

پیمایش‌های فوق مربوط به سال‌های گوناگون بودند و اشخاص و گروه‌ها و موسسات مختلفی با شیوه‌های متفاوت و سوالات و گویه‌های مختلف به ارزیابی دیدگاه جوانان پرداخته بودند و در بعضی از پیمایش‌ها به طور مشخص به سنجش مولفه‌های مورد بررسی نپرداخته بود، و به منظور همسان‌سازی داده‌ها در وهله نخست با توجه به تعاریف موجود تلاش شد گویه‌هایی که ممکن بود با چهار مفهوم بیشترین رابطه مفهومی را داشته باشند گزینش شوند. این گویه‌ها سپس با هدف تعیین ارزش در اختیار یک شخص از محققین و خبرگان این حوزه قرار گرفت تا میزان ارتباط گویه‌ها با مفاهیم مورد بررسی ارزیابی شود.

۱۱- یک دست کردن شاخص‌ها

در قدم بعدی به منظور یک پارچه کردن و قیاس‌پذیری معیارها، مقیاس استفاده شده برای گویه‌ها یکسان‌سازی گردید. بدین معنا که از راه تعیین میانگین وزنی^۱ که معمولاً در گستره لیکرت استفاده می‌شود امتیاز هر گویه مشخص گردید. در این وهله با توجه به اینکه بیشتر سوالات از ۵ طیفی لیکرت تشکیل گردیده بودند سوالات دارای ۲ و ۳ و ۴ طیف از راه فرمول موسسه آی‌بی‌ام^۲ به نمره ۵ طیفی تبدیل شد تا همسان‌سازی سوالات کامل گردد. (IBM, 2015)

^۱ در دانش آمار میانگین وزنی (Weighted mean) نوعی سنجش گرایش به مرکز است و عبارت است از میانگین حسابی یک مجموعه داده‌های نابرابر، برای هر یک از عامل‌ها، وزن یا ارزش معینی در نظر گرفته می‌شود و پس از آن عامل در وزن معین ضرب می‌گردد. آن‌گاه جمع این ارقام به دست آمده بر مجموع وزن‌ها تقسیم می‌شود. (<http://www.basic-mathematics.com/weighted-mean.html>) برای به دست آوردن میانگین وزنی معمولاً برای هر یک از ۵ گزینه طیف لیکرت وزنی مشخص می‌کنند. مثلاً برای طیف پنج‌گزینه‌ای کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم به ترتیب وزن‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ را در نظر می‌گیریم، و سپس تعداد پاسخ دهندگان به هر یک از گزینه‌ها را در هر یک از وزن‌ها ضرب کرده و سپس همه آن‌ها را تقسیم بر کل تعداد پاسخ دهندگان می‌کنیم. عدد به دست آمده میانگین وزنی نامیده می‌شود. مثلاً در یک پیمایش تعداد کل پاسخ دهندگان ۶۵۰۰ نفر است. میانگین وزنی به شکل زیر به دست می‌آید:

$$X = (x_1 * 5) + (x_2 * 4) + (x_3 * 3) + (x_4 * 2) + (x_5 * 1) / N$$

^۲ برای تبدیل مقیاس‌های لیکرت به یکدیگر از روش تبدیل بازه‌ها و فرمول تبدیل خطی استفاده می‌کنیم. ابتدا کمترین و بیشترین مقدار طیف لیکرت در مقیاس اولیه را پیدا می‌کنیم. مثلاً در مقیاس ۱ تا ۵ بخواهیم به ۱ تا ۷ تبدیل کنیم. مقیاس اولیه ۱ تا ۵ است. به همین دلیل $a=1$ و $b=5$ که a نشان دهنده کمترین طیف اولیه و b نشان دهنده بیشترین طیف اولیه است. حال ابتدا طیف اولیه را از طریق فرمول زیر به مقیاس صفر تا ۱ تبدیل می‌کنیم:

$$X = x - a / b - a \quad \text{یعنی} \quad a / b - a = \text{عدد در مقیاس اولیه} = \text{عدد در مقیاس صفر تا ۱}$$

۱۲- تحلیل داده‌ها

تعداد گویه‌ها و میانگین وزنی								
پیمایش	تعداد گویه‌های مشارکت سیاسی	میانگین وزنی مشارکت سیاسی	تعداد گویه‌های احساس امنیت و آزادی	میانگین وزنی احساس امنیت و آزادی	تعداد گویه‌های اثربخشی سیاسی	میانگین وزنی اثربخشی سیاسی	تعداد گویه‌های رضایت از زندگی	میانگین وزنی رضایت از زندگی
پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج دوم) ۱۳۸۲	۴	۳,۴۹	۲	۳,۲۵	۲	۲,۷۹	۳	۲,۶۶
پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان ۱۳۸۹	۳	۲,۸۸	۱	۳,۲	۴	۳,۵۶	۱	۳,۲۱
پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج سوم) ۱۳۹۴	۶	۴,۵۵	۲	۲,۸۴	۱	۲,۲۶	۲	۲,۵۳

۱۲-۱- مشارکت سیاسی^۱

مشارکت سیاسی جزئی از رفتار اجتماعی محسوب می‌شود به دلیل اینکه اولاً به منزله یکی از ارکان و شاخص‌های عمده توسعه سیاسی محسوب می‌شود و ثانیاً رابطه تنگاتنگی با مشروعیت نظام سیاسی دارد. بنابراین مطالعه مشارکت سیاسی هر جامعه علاوه بر اینکه موجب تشخیص رفتار مردم آن جامعه

در گام دوم عدد در مقیاس صفر تا ۱ را به مقیاس ثانویه یا دوم تبدیل می‌کنیم. برای این کار نیاز به دانستن کمترین و بیشترین مقیاس جدید یا دوم داریم. که در این مثال مقیاس دوم ۱ تا ۷ است. پس کمترین آن ۱ و بیشترین آن ۷ است. یعنی قرار می‌دهیم $A=1$ و $B=7$ و برای تبدیل از فرمول جدید استفاده می‌کنیم.

$$Y=[X*(B-A)]+A \quad \text{یعنی} \quad Y=[X*(7-1)]+1$$

عدد در مقیاس صفری تا ۱ = عدد در مقیاس دوم

¹ Political Participant

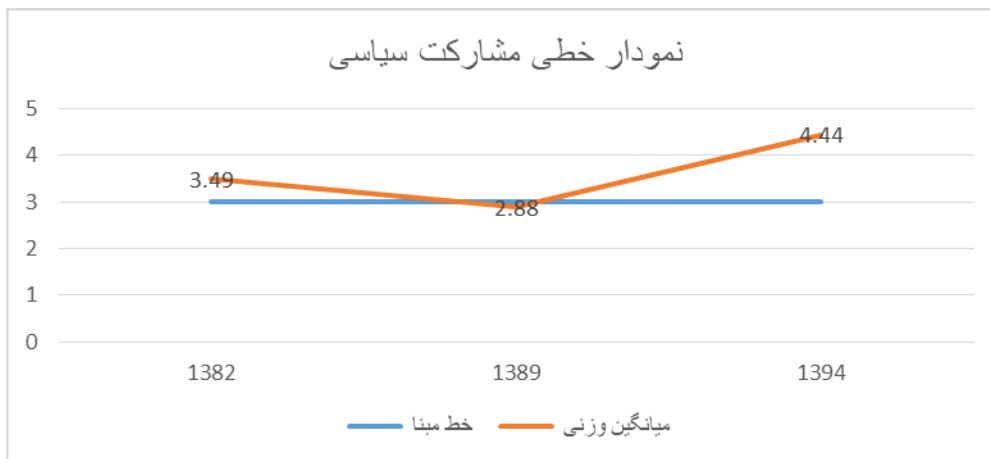
می‌شود علاوه بر آن موجب خواهد شد که بسترهای اجتماعی و سیاسی تاثیرگذار بر میزان مشارکت سیاسی را مشخص نماید (پناهی، ۱۳۸۳: ۹۰-۹۱).

در این پژوهش محقق برای تبیین مفهوم مشارکت سیاسی از تعریف واینر و هانتینگتون و همچنین مک کلاسکی استفاده می‌نماید. به اعتقاد وینر^۱ مشارکت سیاسی یعنی هر عمل داوطلبانه، موفق یا ناموفق، سازمان یافته یا بدون سازمان، بازه‌ای یا مداوم شامل شیوه‌های مشروع یا نامشروع برای اثر بر گزینش رهبران و سیاست‌ها و اداره کارهای عمومی در هر سطحی از حکومت ملی و محلی است (وینر و هانتینگتون، ۱۳۷۹: ۱۴۰). مک کلاسکی^۲ در دایره المعارف علوم اجتماعی، مشارکت سیاسی را فعالیت داوطلبانه اعضای یک جامعه در انتخاب حکام به طور مستقیم و غیرمستقیم در شکل‌گیری سیاست‌های عمومی می‌داند (به نقل از دارابی، ۱۳۹۴: ۵۹).

در این تحقیق با استفاده از دو تعریف فوق مشارکت سیاسی را تمایل و انگیزه و خواست فرد در مشارکت در تعیین مسئولین انتخابی تعریف می‌کند. توانایی مشارکت در سیاست و توانایی فهم و درک سیاست نیز جزو مقولات مورد بررسی در این مفهوم می‌باشد. در پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج دوم) در ۱۳۸۲ مفهوم مشارکت سیاسی با ۴ پرسش (گویه) در رابطه با میزان مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی و میزان تمایل شرکت در انتخابات آینده جامعه مخاطب مورد پرسش واقع شده است. میانگین وزنی این ۴ سوال پس از یکدست کردن داده‌ها عدد ۳,۴۹ از ۵ است. مفهوم مشارکت سیاسی در سال پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان در سال ۱۳۸۹ با سه پرسش (گویه) در خصوص توانایی مشارکت در امور سیاسی، توانایی فهم سیاست و تاثیر تغییر امور سیاسی ارزیابی قرار گرفته است. میانگین وزنی این سال در مشارکت سیاسی ۲,۸۸ است. این مفهوم در پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج سوم) در ۱۳۹۴ با ۶ گویه در خصوص شرکت در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس و شوراها و تمایل به مشارکت در این سه انتخابات مورد ارزیابی قرار گرفته است. میانگین وزنی این ۶ گویه عدد ۴,۴۴ از ۵ می‌باشد.

¹ Weiner

² McCloskey

۱۳- تحلیل داده‌های مشارکت سیاسی

برای مقایسه سه مقطع زمانی در بررسی روند مشارکت سیاسی از خط مبنا^۱ استفاده می‌کنیم. تحلیل ثانویه داده‌ها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۲ تمایل به مشارکت سیاسی در حد قابل قبولی بوده است. اما در سال ۱۳۸۹ متأثر از اتفاقات انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ تمایل به مشارکت سیاسی در انتخابات کاهش قابل توجهی داشته البته بسیار به خط مبنا نزدیک است و این امر نشان نگران‌کننده‌ای ندارد اما داده‌های پیمایش سال ۱۳۹۴ نشان از بهبود وضعیت مشارکت سیاسی و عوامل موثر بر آن دارد.

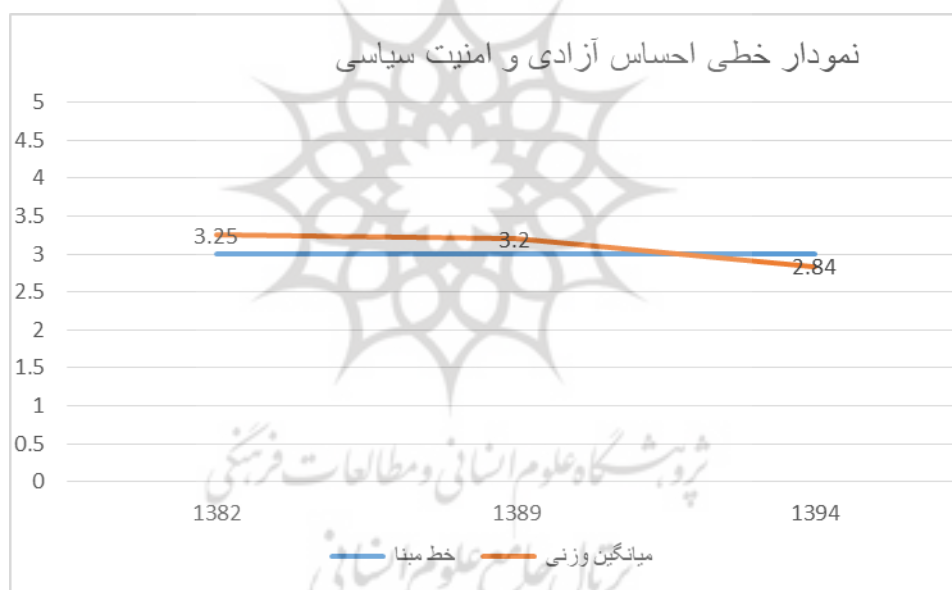
۱۳-۱- احساس آزادی و امنیت سیاسی

تاکنون تعاریف متعددی از آزادی سیاسی ارائه شده است، از جمله اینکه فرد بتواند در زندگی سیاسی و اجتماعی کشور خود، از راه انتخاب زمامداران و مقامات سیاسی شرکت جوید و به تصدی مشاغل عمومی و سیاسی و اجتماعی کشور نائل آمده و یا در مجامع آزادانه، عقاید و افکار خود را به نحو

^۱ خط مبنا (baseline) خطی است که مبنای اندازه‌گیری است. در دریا به عنوان نقطه شروع برای مرز ایالات ساحلی منطقه دریایی در نظر گرفته می‌شود. در نقشه برداری به عنوان یک خط بین دو نقطه از سطح زمین و جهت و فاصله بین آنها محسوب می‌شود.

هر چه خطوط در بالای آن از خط مبنا فاصله بگیرد نشان دهنده تاثیر مثبت بر متغیر و هر چه در پایین از خط مبنا فاصله بگیرد نشان دهنده تاثیر منفی بر متغیر است.

مقتضی ابراز نماید. بنابراین تعاریف، آزادی سیاسی استفاده از ابزارهایی است که از طریق آن‌ها مردم بتوانند در زندگی سیاسی خود تأثیر عملی داشته باشند (ذکایی و مروتی، ۱۳۹۸: ۱۵۹). در این تحقیق با استفاده از پیمایش‌های انجام شده در حوزه احساس آزادی و امنیت سیاسی متغیرهایی مثل میزان آزادی احزاب سیاسی، آزادی انتقاد، احساس آزادی سیاسی و تمایل به دوری از فعالیت‌های سیاسی به عنوان متغیرهای مهم در سنجش میزان احساس آزادی و امنیت سیاسی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در پیمایش سال ۱۳۸۲ متغیر احساس آزادی و امنیت سیاسی با ۲ پرسش (گویه) مورد ارزیابی قرار گرفته است که میانگین وزنی آن ۳٫۲۵ از ۵ است. در پیمایش سال ۱۳۸۹ این مفهوم با یک پرسش (گویه) مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. که میانگین وزنی آن در این سال ۳٫۲۰ از ۵ است. و در پیمایش سال ۱۳۹۴ میانگین وزنی این مفهوم ۲٫۸۴ می‌باشد.

۱۴- تحلیل داده‌های احساس آزادی و امنیت سیاسی

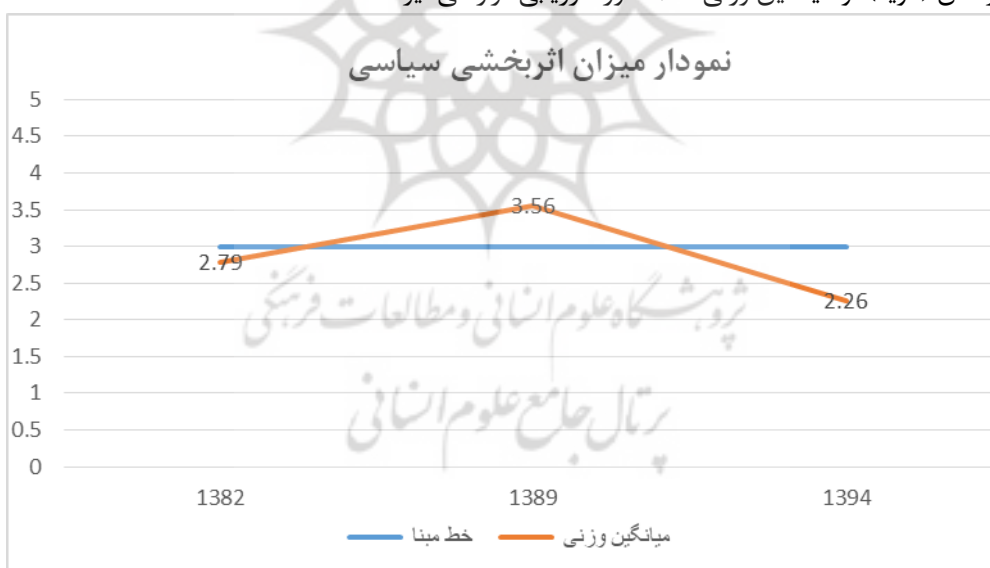
تحلیل ثانویه داده‌های سه پیمایش نشان می‌دهد که احساس آزادی و امنیت سیاسی و احساس مخاطبین از آزادی انتقاد از نظام سیاسی و همچنین آزادی احزاب سیاسی در سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۹ تاحدودی خوب و قابل قبول می‌باشد (اگر چه فاصله معناداری با خط مبنا دارد. به این معنا

که رضایت‌بخش نیست) اما این احساس آزادی و امنیت سیاسی در سال ۱۳۹۴ زیر خط مبنا می‌باشد و این امر نشان دهنده کاهش احساس امنیت و آزادی سیاسی در مخاطبین است.

۱۴-۱- احساس اثر بخشی سیاسی

احساس اثربخشی سیاسی^۱ یکی از مفاهیم مهم در مشارکت سیاسی می‌باشد. اثربخشی سیاسی به باورهای شهروندان در مورد اینکه آن‌ها می‌توانند بر یک سیستم سیاسی اثر بگذارند اشاره دارد. این مفهوم اساساً یک مفهوم شناختی^۲ است و شامل مجموعه‌ای از باورها راجع به نقش شهروندی فرد در رابطه با موسسات حکومتی است. اثربخشی ارزیابی ذهنی در مورد نظام سیاسی را نشان می‌دهد. این مفهوم با اندازه‌گیری عینی اقدام سیاسی و یا تعهدات مدنی^۳ برای مشارکت در حوزه سیاسی متفاوت است. (Sullivan & Riedel, 2001:4353).

اثربخشی سیاسی در پیمایش سال ۱۳۸۲ با دو پرسش (گویه) مورد ارزیابی قرار گرفته و میانگین وزنی آن ۲,۷۹ از ۵ می‌باشد. این مفهوم در سال ۱۳۸۹ با ۴ پرسش (گویه) مورد ارزیابی قرار گرفته است. و میانگین وزنی این سال ۳,۵۶ از ۵ می‌باشد. و مفهوم اثربخشی سیاسی در سال ۱۳۹۴ با یک پرسش (گویه) و میانگین وزنی ۲,۲۶ مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

¹ Political Efficacy

² Cognitive Concept

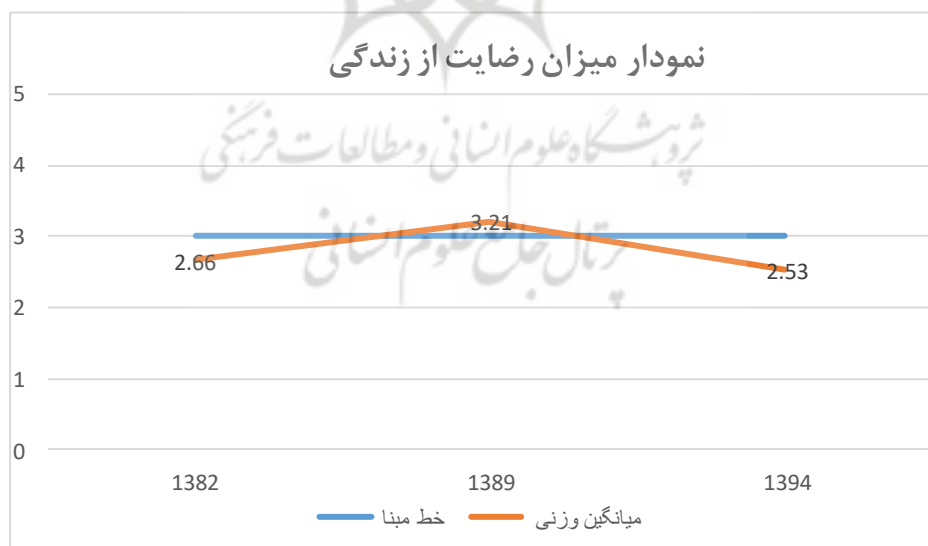
³ Civic Obligation

۱۵- تحلیل داده‌های میزان اثربخشی سیاسی

تحلیل ثانویه داده‌ها در سه پیمایش نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۲ احساس مخاطبین در رابطه با میزان اثرگذاری بفرایندهای سیاسی خوب ارزیابی نمی‌شود. این روند با توجه به حد نصاب ۸۰ درصد مشارکت سیاسی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ در پیمایش سال ۱۳۸۹ روند صعودی و قابل قبولی داشته است اما این روند در سال ۱۳۹۴ مجدداً کاهش می‌یابد و حتی کمتر از سال ۱۳۸۲ می‌باشد. حکومت باید از طریق بهبود فرآیند اثربخشی نسل جوان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی میزان اثربخشی سیاسی که یکی از مفاهیم مهم در اعتماد سیاسی است را بهبود بخشد.

۱۵-۱- رضایت از زندگی

رضایت از زندگی رابطه تنگاتنگی با کارایی و عملکرد حکومت و نهادهای حکومتی دارد. در این مفهوم احساس شهروندان از زندگی تحت حاکمیت نظام سیاسی مورد پرسش و ارزیابی قرار می‌گیرد. میزان رضایت از زندگی در سال پیمایش ۱۳۸۲ با سه پرسش (گویه) مورد ارزیابی قرار گرفته است. میانگین وزنی این سال ۲,۶۶ است. این مفهوم در پیمایش سال ۱۳۸۹ با یک پرسش (گویه) مورد بررسی قرار گرفته است و میانگین وزنی ۳,۲۱ از ۵ بوده است. این مفهوم در سال ۱۳۹۴ با دو پرسش (گویه) مورد ارزیابی قرار گرفت که میانگین وزنی این سال ۲,۵۳ می‌باشد.

۱۶- تحلیل داده‌های میزان رضایت از زندگی

تحلیل ثانویه داده‌ها در این مقطع زمانی نشان می‌دهد که به طور کلی میزان رضایت از زندگی در بین نسل جوان مناسب ارزیابی نمی‌شود. این وضعیت در سال ۱۳۸۲ نامطلوب بود در سال ۱۳۸۹ متاثر وقایع سیاسی تا حدودی روند مطلوبی به خود گرفت و این مسئله در سال ۱۳۹۴ به حدود وضعیت سال ۱۳۸۲ برگشت. به نظر می‌رسد نظام سیاسی نیازمند سیاستگذاری‌های کلان در بهبود وضعیت زندگی شهروندان به ویژه نسل جوان است.

۱۷- راهکارهای سیاستی برای بهبود وضعیت موجود

- ۱- توسعه و گسترش مکانیسم‌های تسهیل مشارکت سیاسی جوانان در تصمیمات حکومتی فراهم کردن مشارکت سیاسی نسل جوان از طریق فراهم آوردن و تسهیل کردن مشارکت جوانان در حوزه‌های اجرایی مثل شورای شهر و انتخابات مجلس شورای اسلامی و ایجاد گروه‌های مشورتی در سازمان‌ها و نهادهای دولتی و گسترش شوراهای مشورتی و هیات‌های اندیشه ورز در نهادهای حکومتی.
- ۲- توسعه احزاب سیاسی و تلوزیون خصوصی برای ایجاد فضای بازتر سیاسی از طریق احزاب سیاسی، شهروندان می‌توانند نقطه نظرات و انتقادات خود از روش‌ها و فرایندهای حکومتی را به مسئولین و حاکمین منتقل کرده و آن‌ها را در برابر اعمال و رفتارشان مسئول و پاسخگو نمایند. احزاب سیاسی علاوه بر اینکه انتقال دهنده دیدگاه‌ها و نظرات مردم به مسئولین هستند می‌توانند زمینه‌های لازم برای مبارزات سیاسی مردم را فراهم کرده و نقش اساسی را در انتقال و جابجایی قدرت بازی کنند. وجود احزاب سیاسی و ایجاد فضای باز سیاسی می‌تواند پتانسیل شورش و ناامنی را تا حد زیادی کاهش داده و ثبات سیاسی به همراه داشته باشد.
- ۳- فراهم آوردن فضای امن و آرام ارائه انتقادات سیاسی در جامعه برای جوانان، نخبگان و منتقدین سیاسی گسترش کرسی‌های آزاد اندیشی و ایجاد فضای مفاهمه و فضای آزاد تبادل دیدگاه‌ها و نظرات موجب تضارب اندیشه‌ها شده و این امر زمینه را برای تعمیق فکر و اندیشه فراهم می‌نماید. احساس امنیت و آزادی در اظهار نظر و انتقاد در جامعه موجب تضارب اندیشه‌ها شده و مسئولین خود را در معرض قضاوت مردم قرار داده و استمرار این موضوع باعث بهبود کارایی نظام سیاسی شود.
- ۴- توسعه و گسترش نقش مردم، سازمان‌های مردم نهاد در تعیین سرنوشت خود در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی سازمان‌های مردم نهاد در واقع مشارکت نظام‌مند و چارچوب‌مند مردم در رفع مشکلات جامعه و انجام فعالیت‌های اجتماعی است.

- ۵- ایجاد فضای بازتر و آزادانه‌تر برای انجام فعالیت‌های سیاسی برای احزاب و گروه‌ها و جناح‌های سیاسی.
- ۶- تسهیل روند واگذاری مسئولیت‌ها به جوانان در حوزه‌های حکومتی.
- ۷- توسعه و گسترش آموزش جامعه‌پذیری سیاسی در حوزه آموزش و تربیت در مدارس و دانشگاه‌ها و رسانه‌های جمعی در کشورهایی که مشارکت سیاسی نهادینه شده است به امر آموزش سیاسی توجه خاص شده است. آموزش جامعه‌پذیری سیاسی نقش و جایگاه فرد در جامعه را مشخص کرده و به فرد از دوران کودکی نحوه مشارکت در سرنوشت سیاسی و نقش او را تبیین می‌کند.
- ۸- افزایش کارآمدی و کارایی نظام سیاسی در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... تحقیقات نشان می‌دهد که افزایش اعتماد به حکومت ارتباط مستقیمی با کارایی و کارآمدی نظام سیاسی دارد. این امر می‌تواند بر مشارکت سیاسی، اثربخشی و احساس آزادی و امنیت تاثیر عمیقی داشته باشد. در این حوزه افزایش رفاه اجتماعی، رفع بیکاری و افزایش اشتغال، تسهیل فرایند ازدواج جوانان و ... می‌تواند نقش مهمی در افزایش کارایی و کارآمدی ایفا نماید.
- ۹- انتخابات، زمینه‌های ضروری برای چرخش نخبگان و تحول در قسمت‌هایی از گروه حاکم را به صورت مداوم فراهم می‌سازد. در یک سیستم مردم‌سالار، نیرو در چرخش است و به صورت مداوم دست به دست می‌شود.
- ۱۰- اجرای انتخابات مشارکت‌آمیز و رقابتی، حس مسئولیت نظام در برابر مطالبات جامعه را افزایش می‌دهد. انتخابات سبب زیاد شدن احساس مسئولیت حاکمان در برابر خواست‌های جامعه می‌گردد.
- ۱۱- سازماندهی انتخابات حقیقی زمینه مناسبی برای رقابت تشکلهای موجود در جامعه ایجاد می‌کند و حتی شرایط و زمینه‌های ضروری برای پیدایش گروه‌های تازه سیاسی اجتماعی فراهم می‌شود.
- ۱۲- انتخابات با عنوان میدان مبارزه در رقابت گروه‌ها با گسترش علایق سیاسی در میان آحاد مردم، آن‌ها را با حقوق سیاسی خودشان آشنا می‌کند، عقیده شهروندان را در رعایت معیارهای مردم‌سالارانه تقویت می‌کند و رقابت مسالمت‌آمیز که میان دسته‌های سیاسی را برای تصاحب قدرت نهادینه کرده موجب تقویت آن‌ها می‌شود.
- ۱۳- استفاده از گروه‌های مرجع برای افزایش اعتماد سازی. در اعتمادسازی گروه‌های مرجع و تأثیرگذار و بانفوذ در میان توده‌های ملت، از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند، چراکه در اغلب مواقع، فرد بی‌اعتماد به نظام سیاسی تنها از این گروه‌های مرجع حرف‌شنوی دارد؛ از این‌رو نقش محوری در اعتمادسازی را

در جایی که رسانه ملی و مطبوعات داخلی به دلیل قرار داشتن در درون نظام، از اعتبارشان نزد مخاطب کاسته شده است، گروه‌های مرجع باید بر عهده بگیرند.

نتیجه‌گیری

شناخت نگرش‌ها و مطالبات سیاسی نسل جوان در جهان کنونی اهمیت خاصی دارد. حکومت‌ها در تلاش هستند تا با سنجش نگرش‌ها و مطالبات سیاسی شهروندان و به ویژه نسل جوان، میزان موفقیت خود را در سیاستگذاری‌های جامعه ارزیابی کرده و در صورت وجود نارسایی‌های احتمالی، سیاست‌های لازم را اتخاذ نموده تا از وقوع شورش‌ها و بحران‌های اجتماعی جلوگیری کنند. چهار مفهوم مشارکت سیاسی، احساس آزادی و امنیت سیاسی، اثربخشی سیاسی و رضایت از زندگی از مولفه‌های مهم در نوع نگاه مردم یک جامعه و میزان اعتماد به آن نظام سیاسی محسوب می‌شود. لذا سنجش این مفاهیم در کشور ما که بخش قابل توجهی از جمعیت آن جوان است، می‌تواند در نوع نگاه و جهت‌گیری نظام سیاسی دارای اهمیت خاصی باشد. داده‌های موجود در پیمایش‌های ملی نشان می‌دهد در مقوله فوق فقط می‌توان گفت که در مشارکت سیاسی دارای ارزیابی قابل قبول است. اگر چه این مفهوم با توجه به اینکه با خط مینا فاصله کمی دارد شکننده بوده و ممکن است کاهش پیدا نماید. در سه مقوله دیگر (احساس آزادی و امنیت سیاسی، اثربخشی سیاسی و رضایت از زندگی) نظام سیاسی باید سیاست‌های دقیق و جامعی را تدوین نماید تا از استمرار این وضعیت و در نتیجه بروز بحران‌های اجتماعی جلوگیری به عمل آورد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اپنهايم، آرن (۱۳۶۹). طرح پرسشنامه سنجش نگرش، ترجمه مرضيه کریمی، نشر آستان قدس رضوی.
- بلاس، کریستوفر (۱۳۸۰). ذهنیت نسلی (دیدگاه روان‌کاوانه درباره اختلاف نسل‌ها)، حسین پاینده، ارغنون، شماره ۱۹.
- بیرو، آلن (۱۳۸۰). فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: نشر کیهان.
- پناهی، محمد حسین (۱۳۹۴). تاثیر وسایل ارتباط جمعی بر مشارکت سیاسی، علوم ارتباطات، ۲۸-۲۹، ۹۰-۹۱.
- جهانگیری، جهانگیر و محمدی، نسرین (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی رابطه امید سیاسی و بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه شیراز)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره یک، ۱۲۷-۱۵۰.
- جابکی، ام البنین (۱۳۹۳). رابطه تعامل با گروه‌های مرجع و تغییر نگرش سیاسی دانشجویان دانشگاه تهران با تاکید بر تفاوت‌های جنسیتی، نشریه زن در توسعه و سیاست، ۱(۱)، ۵۷-۷۴.
- حاتمی، محمدرضا؛ قادری، علی؛ جمشیدی، علی (۱۳۹۵). بررسی روند تغییرات نگرشی نسل سوم در زمینه گروه‌های مرجع در دهه ۱۳۸۰، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۶(۳)، ۲۵-۴۲.
- داری، مسعود (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر مشارکت سیاسی زنان در استان همدان (مطالعه موردی: شهر نهاوند)، مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، ۵(۱۷)، ۸۴-۸۵.
- دهقانی، حمید و هاشمیان فر، سید علی (۱۳۹۴). نگرش سیاسی-اجتماعی نوگرای دانشجویان و تاثیر خانواده و دانشگاه بر آن، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۶(۵۹)، ۳۹-۵۶.
- ذکایی، محمد سعید و مروتی، نادر (۱۳۹۸). بررسی میزان انطباق رفاه ذهنی با رفاه عینی و تاثیر عوامل اجتماعی موثر بر آن (با تاکید بر بررسی متغیرهای دینداری، وضعیت قومی و احساس آزادی) مطالعه موردی: شهروندان استان‌های کردستان و سمنان، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۳۸.
- رهبر قاضی، محمدرضا؛ رادی، لیلا؛ لیموچی، ایوب (۱۳۹۵). تبیین نگرش سیاسی دانشجویان با استفاده از الگوی تجدید نظر طلبانه شکاف جنسیتی، زن در توسعه و سیاست ۱۴(۳)، ۳۲۹-۳۴۱.
- سازمان ملی جوانان (۱۳۸۹). پیمایش ارزش‌های و نگرش‌های جوانان.
- سام دلیری، کاظم (۱۳۹۸). عوامل جامعه‌شناختی موثر بر نگرش سیاسی، مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، ۹(۳۶)، ۱۵۷-۱۸۸.
- سراج‌زاده، حسین؛ جواهری، فاطمه؛ فیضی، ایرج (۱۳۹۵). نگرش‌ها و رفتار دانشجویان (مرحله دوم پیمایش طول نگرش‌ها و رفتار دانشجویان دانشگاه‌های دولتی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

نگرش راهبردی به تغییرات و ...؛ دارایی و همکاران

سید امامی، کاووس و قادری، علی (۱۳۹۵). تغییرات نگرشی نسل سوم در زمینه اعتماد سیاسی در دهه ۱۳۸۰، رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۰ (۳۵) ۳، ۲۶ - ۳۵.

عباسی، روح الله؛ کوهکن، علیرضا؛ آبسالان صادق (۱۳۹۲). بررسی نقش رسانه و گروه‌های مرجع بر شکل‌گیری نگرش سیاسی دانشجویان (مطالعه موردی خیزش‌های اجتماعی در خاورمیانه)، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۳ (۴)، ۱۰۷-۱۳۰.

عبدالملکی، سعید (۱۳۹۶). روان‌شناسی سیاسی، انتشارات پیام نور.
قادری، علی (۱۳۸۹). شکاف نسل‌ها (بررسی فاصله نسل‌ها از انقلاب اسلامی تا کنون)، انتشارات مکاتیب، شاهین شهر، چ اول.

کریمی، علیرضا؛ بابایی، محمد؛ احمدی‌راد، پروانه (۱۳۹۹). نگرش سیاسی دانشجویان کنشگر و عوامل اجتماعی موثر بر آن (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه‌های شهر تهران)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۹ (۱)، ۲۳۵-۲۶۲.

کریمی، یوسف (۱۳۸۸). نگرش و تغییر نگرش، تهرات نشر ویرایش.
مانهایم، کارل (۱۳۸۰). ایدئولوژی و یوتوپیا، فریبرز مجیدی، تهران سمت.

هاوارد، یادر، جان (۱۳۸۳). پرورش سیاسی، دائرةالمعارف دموکراسی، سیمون مارتین لیپست، ترجمه کامران فانی و نورالله مرادی، تهران: کتابخانه تخصصی وزارت خارجه.
واینر، مایرون و هانتینگتون، ساموئل (۱۳۸۶). درک توسعه سیاسی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.

ب) منابع انگلیسی

- Almond, G, and Verba, S. (1963). The civic cultur, princeton university press.
Baumeister, R, F and finkel E. J, (2010). Advanced social psychology the state of the science, oxford university press.
Cambridge Dictionary, demand, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/demand>
Heaton J. Secondary analysis of qualitative data. ANS Adv Nurs Sci., 2003; 20: 66-74.
Investopedia (2021). demand, <https://www.investo.com/terms/d/demand.asp> pedia.
Longman dictionary, demand, <https://www.ldoconline.com/dictionary/demand>
Sullivan, J. L; Riedel E. (2001). Efficacy (Political), in Neil J. Smelser and Paul B. Baltes (eds.), International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Volume 23. Amsterdam, Paris, New York: Elsevier.
Wanderi, Kevin (2016). Advantages And Disadvantages Of Regional Integratiin, Demond Media.Inc.